

„A többi hiányzik”

Csűrös Miklós (1944–2015)

*Azt hívém: tört dal lesz az,
Mely derülten játszik,
Míg rájegyzí jámbor kéz:
„A többi hiányzik”.*

(Arany János: En philosophe)

Csűrös Miklós szerette ezt a költeményt; megjegyezte róla, hogy „Arany versgyűjteményei hagyományosan az *En philosophe*-fal végződnek” amolyan „ráolvasó szövegként” az óhajtott vég reményében: „*Azt hívém, hogy életem, / Filozóf módjára / Csöndes daccal végzem majd, / Ha jutok fogytára.*”

Töredék maradt Csűrös Miklós irodalomtörténész, egyetemi docens, József Attila-díjas tudós pályája is életének 71. évében; „*tört dal lett*”, s rájegyezheti az a bizonyos „jámbor kéz”: „*A többi hiányzik*”.

Hiányozni fog olvasóinak, (volt) tanítványainak-híveinek, barátainak az a „többi”, az elmaradó folytatás. Ám most, a gyász napjaiban emlékezünk, és arra vetünk tiszteletteljes pillantást, ami van, ami megvan. Lesz idő, hogy visszatér a számvetés a Csűrös-életmű érdeme szerint való értékeléséhez, az igényes, erkölcsi és tudományos mértékhez igazodó mélyfúráshoz, a hagyatékként ránk maradt értékbecsléshez. Ma azonban: főhajtás ez a pár sor a befejezetlen, mégis egész életmű előtt. Az előtt, ami van, ami megvan; s ami *időben* és *térkép szerint* is meghatározható.

Az *irodalomtörténeti időben* a XIX. század közepétől (Aranytól, Mikszáthtól) a századfordulón (például Eötvös Károlyon) át a XX. század nevezetes állomásai (a Nyugat, a népi írók...) érintésével átvezet a pályakép a század második felébe, a Csűrös-életmű túlnyomó részébe, a kortárs irodalomhoz. Elsősorban Csűrös Miklós kortársaihoz.

A „régiekhez” sajátos cél és filozófia kötötte; Rónay Györgytől vette, s voltaképpen nem is cél, inkább erkölcs: „Megadni a múlt íróinak azt a tiszteletet, hogy úgy tekintsük őket, mintha élő írók volnának, és úgy foglalkozni műveikkel, mint élő írók alkotásaival.”

Az irodalomtörténeti „birtok” – *térkép szerint*.

Ez a kérdés valójában és konkrétabban így hangzik: miért elsősorban a dunántúli kortársak kerültek az irodalomtörténész érdeklődési körébe, látószögébe?

Csűrös Miklós „dunántúlísága” a Szent György-hegyi szőlővel kezdődött: családi örökségként maradt rá a „pompás fekvésű, jó minőségű bort termő szőlő”. Fodor András „felvétele” a bizonyosság, birtokba lépett a tulajdonos: „*Jöttél elélnk a hegyre hasaló / felhők alól, csizmásan, ingben, / koránkelt ifjú gazda, vittél / szőlők, gyümölcsök, pincék, vízmosások / lépcsőin át (...).*” Mindez szép volt, ám egy idő után felismerte, Budapestről (hétvégi szőlősgazdaként) nem lehet szőlőt

művelni, bort gondozni, s amikor 1975. augusztus 21-én Fodor Andrással vendégei voltak a közeli Bece-hegyen (az akkor még „csak” 64 éves) Takáts Gyulának, a vendéglátó híres *Bacchus könyve* 67. lapjára (Fodor *Pinceszere* című „verse” alá) már olyan bejegyzést írt, amely a szedelőzködésre utal: „Szentgyörgyhegytől búcsúzóban, Becével ismerkedőben, otthonias érzésekkel írtam: Csűrös Miklós.”

Bece, Takáts Gyula pincéje a kortárs irodalom és művészet jeleseként szent helye volt, illetéknépp a „Becével ismerkedőben” irányvételre utalásnak is olvasható. Ahogy az „otthonias érzések” sem csupán illendőségből-szokásból került a könyvbe. A *Félmúlt és jelen* című kötethez írt *Előszó*ban tágabb értelemben említi az otthonias érzést, a tájegyiséget, és annak szellemi vonzását:

„A Dunántúl térben és időben a magyar mediterráneum valósága és szimbóluma. (...) Ha ezúttal véletlenül többet időzöm dunántúli „témáknál”, mint a többiekénél, akkor ez nem elfogultság, legföljebb speciális érdeklődés jele: Filep Lajossal és Kodolányi Jánossal, Takáts Gyulával, Csorba Győzővel és Fodor Andrással, Bertók Lászlóval évtizedek óta foglalkozom, másokat olvasva is érdekel velük való kapcsolatuk. Rába Györgyben, Rónay Györgyben is szeretem a nehezen definiálható pannoni karaktert (...).”

Így lett Csűrös Miklós irodalomtörténész birtoka az utóbbi fél század magyar irodalma, s benne természetesen (s talán valóban elsősorban) a dunántúliak: a somogyiak, a pécsiek... Tanulmányok, kritikák, esszék születtek figyelő szolgálatából, időnként kötetbe rendeződve, és az olvasó azt vehette észre, hogy egy sajátos irodalomtörténet formálódott műhelyében. Olyan irodalomtörténet, amely „metszetekből” áll, áll össze. Ott „metsz” egy-egy életműben, ahol az értékek feltárására és közvetítésére a legtöbb esély kínálkozik. Szolgálat ez, és ’jószolgálat’; ha nem ügyelné kitartóan, következetesen egy-egy múltbeli-félmúltbeli életmű sorsát, ha nem egészítené azt ki az épülő-teljesedő életmű új fejezetével a maga szabta szigorú erkölcs és tudományos alaposság jegyében: alkotások és alkotók eshetnének ki időlegesen (akár véglegesen) a feledésre hajlamos jelen (és utókor) emlékezetéből. A folyamatos őrzőjartozás közben egy-egy monográfia (Fodor Andrásról, Kálnoky Lászlóról, Bertók Lászlóról), tanulmánykötet (részben lapokban már megjelent, részben új írásokkal) jelezte Csűrös Miklós változatlan jelenlétét. S hogy a halál most megállította ezt a folyamatot, utólag akár a becei „útélágazás” jelképes végállomásának is tekinthetjük *A teljes részei* című kötetet (Pro Pannónia, Pécs, 2009), melynek alcíme: *Írások Takáts Gyuláról*. Ez a könyv Takáts Gyula halálának első évfordulóján jelent meg, és tartalmi gazdagsága mellett mintha arra is figyelmeztetne, hogy ezzel a roppant örökséggel kezdeni kellene valamit...

Fodor András elment, Csorba Győző, Takáts Gyula elment, hogy csak pár nevet említsek. S most elment a „felvigyázó”, Csűrös Miklós is. „Vigasztalásul” Bertók László diszkrét ironiába „rejtett” „népszámlálását” idézhetjük; a maradók abszurd vigasztalódását:

„Kevesbednek, akiket nehéz itt hagyni.”

Csűrös Miklós halálával megint kevesbedtek.

Druzsín Ferenc

Miklós, Napút-társunk, tizenhat év után búcsúzunk. Törekszünk mi is – megtanítottal bennünket rá - szerényen alkotni, csöndben végezni jóra törő munkánkat. (A szerkesztőség)